

РОЗДІЛ 9 РОСІЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.1.09

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2019.12.44>

ЛІТЕРАТУРНА СПАДЩИНА М. В. СТАНКЕВИЧА

THE LITERARY HERITAGE OF STANKEVICH

Долга О.О.,

orcid.org/0000-0002-7683-7507

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних наук

Національного фармацевтичного університету

Філяніна Н.М.,

orcid.org/0000-0002-7439-1986

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри гуманітарних наук

Національного фармацевтичного університету

Сінявіна Л.В.,

orcid.org/0000-0002-3957-1754

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних наук

Національного фармацевтичного університету

Стаття присвячена вивченню літературної творчості М.В. Станкевича. У ній вирішуються два головні завдання: аналізуються усі твори М.В. Станкевича, доповнюється і уточнюється уявлення про нього як про письменника. Робота базується на джерелах, велика частина яких ніколи не була предметом спеціального дослідження. Уперше систематизований і узагальнений різноманітний матеріал, що міститься в листах Станкевича.

Його поезія відрізняється гуманістичною спрямованістю. Вона обернена, передусім, до опису внутрішнього стану людини. У його віршах відтворений внутрішній духовний світ мислячих людей 1830-х років, у тому числі самого автора. Виражені в його поезії роздуми про життя, призначення людини є вірним і правдивим відображенням сучасної Станкевичу дійсності.

Ідейний задум історичної трагедії «Василь Шуйський» – висловити думку з приводу політичного устрою країни. Ще П.В. Анненков зазначав, що трагедія була для Станкевича плодом прагнення виразити свій погляд на ту або іншу сторону колишнього життя.

Повість Станкевича «Декілька миттєвостей з життя графа Z***», не маючи великих художніх достоїнств, відбила душевний стан автора: його сумніви в можливості досягнення істини, в силі розуму, а також прагнення до любові і щастя, роздуми про своє призначення в житті. Виразником авторських ідей у повісті є її головний герой, граф Z***.

У діалозі «Трьох художників» Станкевич порушує проблему співвідношення трьох споріднених видів мистецтва: музики, живопису і поезії, символічно представлених в образах трьох братів-художників (музиканта, живописця і поета), наділених божественною здатністю творити.

Характерними рисами Станкевича-критика є максималізм і високі моральні вимоги до творів художньої літератури і, відповідно, до літературних діячів. Особливістю його літературно-критичних висловлювань є їх підвищена емоційність, суб'єктивність і упередженість.

Ключові слова: літературна творчість, поезія, трагедія, діалог, літературно-критичне висловлювання.

The literary heritage of Stankevich (1813–1840) is small: 41 poems (including translations from Goethe), the poetic tragedy «Vasily Shuisky» (1830), the dialogue "Three Artists" (1833), the story "A few moments in the life of Earl Z****" (1834). During the period of 1829–1834 he published his works in periodicals, almanacs and newspapers: "Butterfly. Journal of news before education and dormitory", "Athenius", "Northern flowers", "Telescope", "Molva", "Dennitsa", "Literary newspaper". A separate edition of Stankevich's works was undertaken by A.I. Stankevich in 1890 (at present it is the only publication of his works in their entirety). Prior to that, Stankevich's poems had been published in 1857 by P.V. Annenkov as an appendix to the "Biography of N.V. Stankevich". Later on, Stankevich's literary heritage was published in 1964, 1982 and 1988.

Stankevich's literary works are important and interesting as the creation of a man who was one of the intellectual centers of his time. The spiritual significance of his personality stimulates interest in his literary heritage. A comprehensive study of Stankevich's literary work completes and clarifies his vision as a writer. In addition, this research fostered a more

effective picture of the literary process in the 1830s, as the work of Stankevich is considered to be a characteristic page of this period Russian romanticism.

Literary heritage of Stankevich was not the subject of a comprehensive monographic study. It was considered in connection with the intellectual life of Russia in the 1830s, the work of poets Stankevich's circle, the creative activity of V.G. Belinsky. Therefore, the study of Stankevich's literary heritage is relevant and important.

Artistic works by Stankevich are of great interest, because they reflect the trends in literary process of the first half of the nineteenth century in the field of topics, problems and poetics. Stankevich continued the poetry culture of his predecessors and took an appropriate place in Russian literature of the XIX century.

Key words: literary heritage poetry, tragedy, story, dialogue, literary-aesthetic problems.

Літературна спадщина Миколи Володимировича Станкевича (1813–1840) невелика: 41 вірш (у тому числі переклади творів Гете), віршована трагедія «Василь Шуйський» (1830), діалог «Три художника» (1833), повість «Несколько мгновений из жизни графа Z***» (1834). Протягом 1829–1834 років він публікував свої твори в періодичних журналах, альманахах і газетах: «Бабочка. Дневник новостей, относящихся до просвещения и общежития», «Атеней», «Северные цветы», «Телескоп», «Молва», «Денница», «Литературная газета». Окреме видання творів Станкевича було здійснено його племінником Олексієм Івановичем Станкевичем у 1890 році (донині це єдина публікація його творів у зібраному вигляді). До цього вірші Станкевича видав у 1857 році П.В. Анненков як додаток до «Биографии Н.В. Станкевича». Пізніше літературні твори Станкевича видавалися у 1964 [170], 1982 [201] й 1988 [205] роках.

Дослідники творчості Станкевича (від П.В. Анненкова і до Б.Т. Удодова) акцентували на тому, що його значення в російській літературі визначалося не його літературними дослідженнями, а насамперед тим, що він очолював гурток, який був одним із найбільш яскравих, значущих явищ російського громадського життя 1830-х років. Через це у вивченні творчої спадщини Станкевича перевага віддавалася не аналізу його художньої творчості, а питанню про суто моральне значення його особистості.

Літературна творчість Станкевича надзвичайно важлива і цікава як творчість людини, яка була одним із розумових центрів свого часу. Духовна значущість його особистості стимулює інтерес до його літературної спадщини. Цілісне вивчення літературної спадщини Станкевича доповнює та уточнює уявлення про Станкевича як літератора, а також сприяє формуванню більш повного уявлення про літературний процес 1830-х років, оскільки його творчість – характерна сторінка російського романтизму цього періоду. Тому вивчення літературної спадщини Станкевича є актуальним і важливим.

Мета статті – здійснити цілісне дослідження літературної творчості Станкевича.

Зазначається, що поезія Станкевича, його трагедія, прозові твори й літературна творчість загалом не були предметом спеціального вивчення. Творчу спадщину Станкевича дослідники розглядали в контексті його особистого впливу на сучасників, його вкладу в популяризацію німецької ідеалістичної філософії в Росії 1830-х років, а також вивчення творчої спадщини В.Г. Белінського й поетичної творчості членів гуртка Станкевича.

У 1857 році була опублікована книга П.В. Анненкова «Биография Николая Владимировича Станкевича», [1] в якій були не лише подані факти біографії Станкевича, але й описана його духовна еволюція. Літературні твори Станкевича П.В. Анненков розглядав як складник його духовного життя. Цей погляд П.В. Анненкова поділяють інші дослідники літературної творчості Станкевича.

Суттєвий внесок у вивчення творчості поетів гуртка Станкевича зробив С.І. Машинський. У передмові «Кружок Н.В. Станкевича и его поэты» до збірника «Поэты кружка Н.В. Станкевича» (1964) [7] дослідник висвітлив біографічні відомості про поетів гуртка, схарактеризував їх творчість. С.І. Машинський називає Станкевича найменш професійним і найменш цікавим із-поміж поетів гуртка. Разом із тим він підкреслює, що за змістом своєї життєтворчості Станкевич був доволі типовим для гуртка.

Світобаченню Станкевича присвячений розділ VI книги Ю.В. Манна «Русская философская эстетика (1820–1830-е годы)» (1969) [6]. У художніх творах Станкевича, як і в його теоретичних працях, дослідник бачить відбиття найважливіших напрямів загального естетичного розвитку передових людей епохи.

У статтях Г.Г. Єлизаветиної «Духовное наследие Н.В. Станкевича» (1982) [4] та Б.Т. Удодова «Человек должен сам себя создавать» (1988) [13] подається стислий огляд літературної творчості Станкевича. Однак у цих роботах значна увага приділена не аналізу літературної спадщини Станкевича, а проблемі феномена особистості Станкевича, його духовній біографії та життєпису.

Літературознавці, які зверталися до поетичної творчості Станкевича (П.В. Анненков [1],

Л.Я. Гінзбург [3], Ю.В. Манн [6], С.І. Машинський [7], Л.Г. Фрізман [14]), називають його вірші творами другого плану. Разом із тим вони підкреслюють філософічність його поезії, відчутний вплив на неї поезії любоводів (Д.В. Веневітінова, О.С. Хом'якова, С.П. Шевирєва).

Трагедію Станкевича «Василь Шуйський» дослідники (П.В. Анненков [1], Ю.В. Манн [6], М.Я. Поляков [9] та ін.) розглядали як слабкий і недосконалий твір. Хиби трагедії, на їх думку, сягають канонів класицизму. Проте науковці вирізняли у цьому творі декабристські традиції.

Повість Станкевича «Несколько мгновений из жизни графа Z***» визнана вченими відносно слабкою. П.В. Анненков [1], О.Л. Волинський [2], З.А. Каменський [5], П.О. Мезенцев [8], С.І. Машинський [7], М.Я. Поляков [9], Б.Т. Удодов [13] підкреслювали автобіографічність цього твору. Діалог Станкевича «Три художника» до цього часу менше вивчений, ніж його повість. У своїх дослідженнях О.Л. Волинський, Г.Г. Єлизаветина, Ю.В. Манн лише називають його, але не характеризують.

У розглянутих критичних та літературознавчих роботах не наводився цілісний аналіз тематичної та ідейно-стильової своєрідності поезії Станкевича, не була досліджена ідейно-художня своєрідність драматичного та прозових творів Станкевича, не був предметом аналізу його діалог.

Станкевичазнававвпливунімецькихромантиків, зокрема, Шиллера і Гете. Більшість його віршів – романтичні елегії про самотність, несправджені надії, зневіру, відчуженість від суєтного світу, відмову від радостей («Утешение», «Весна», «Два пути», «Раздумье», «Песни», «Слабость», «К месяцу»). Він висвітлює такі характерні для романтичної поезії теми, як тема протиставлення обраної особистості натовпу невігласів («Мгновение», «Отшельник», «Не сожалею»), тема духовного подвигу («Отшельник», «Подвиг жизни»), тема ранньої смерті («На могилу сельской девицы», «На могиле Эмилии»), тема романтичної коханої («Прости!»), тема протиставлення «земного» і «небесного» кохання («Две жизни»).

Станкевич звертався до жанру так званої «нічної поезії» (вірші «Луна», «Элегия», головні герої яких – місяць, зорі, душі померлих), а також до модного у 1830-х роках жанру «фантазій» («Избранный», «Филин», «Ночные духи», «Песнь духов над водами», «Фантазия»).

У поетичній творчості Станкевича чітко не окреслені соціально-політичні проблеми сучасності. Проте на його поетичну творчість певним чином вплинула поезія декабристів з її грама-

дянсько-патріотичною спрямованістю, особливо поезія К.Ф. Рилєєва. Цей вплив відчувається в патріотичних віршах Станкевича – «Надпись к памятнику Пожарского и Минина», «Кремль», «Бой часов на Спасской башне». Ці твори прийняті палкою любов'ю до батьківщини, благоговінням, гордістю за неї, шанобливим ставленням до її пам'яток.

Станкевич був послідовником філософсько-риторичного напрямку, який зародився в гуртку поетів-любоводів. Він – поет-філософ. Його поезія – споглядальна, філософська. Вона прийнята думкою неспокоїною, у вічному пошуку, тривогою за долю людства.

У таких віршах Станкевича, як «Грусть», «Старая негодная фантазия», «На могиле Эмилии», «Песнь духов над водами», «К месяцу», виразно відчувається філософський підтекст, спроба у поетичній формі розв'язати проблеми плінності людського буття, зв'язку людини з природою. Станкевич, із дитинства відчуваючи близький зв'язок із природою, розглядав її як вічне джерело гармонії. Відчуття гармонії всесвіту, притаманне поету, виникло в нього внаслідок філософського сприйняття світу, що сформувався під впливом вчення Шеллінга.

Людина в поезії Станкевича – це епіцентр протистояння фізичного й духовного начал. У цьому полягає одне з джерел її дисонансів, яке неможливо усунути. Незважаючи на трагічну скінченність існування, людина для Станкевича за своїми духовно-творчими можливостями – найвеличніше диво, «земний бог», прообраз всесвіту («На могиле Эмилии», «Вздывают ли бури глубокую душу...»).

Станкевичу, як і В.А. Жуковському, близький пейзаж ночі, що навіює думки про вічне. Споглядаючи на «світи у тиші голубій», ліричний герой Станкевича розмірковував про всесвіт, про проблеми світобудови. Тому «нічна поезія» Станкевича («Луна», «Элегия») набуває філософського звучання.

Станкевич, який освоював традиції російських поетів Є.А. Баратинського, Д.В. Веневітінова, В.А. Жуковського, О.С. Пушкіна та зарубіжних поетів Гете, Шиллера, Шекспіра, зазнав також впливу епігонської романтичної поезії 1830-х років. Тому його стиль – це, як зауважила Л.Я. Гінзбург [53], середньопоетичний стиль, який на той час уже встиг остаточно усталитися й вивітритися.

Станкевич, як і члени його гуртка (поети К.С. Аксаков, І.П. Ключников, В.І. Красов), висвітлив у своїй поетичній творчості трагічні

реалії російської дійсності. У післядекабристський період руйнування високих ідеалів російська передова молодь 1830-х років відчувала душевну скорботу, безмежну тугу, глибоке невдоволення життям. Усе це було відображене у творчості Станкевича. Отже, його творчість стала невід'ємною складовою частиною загального літературного процесу, який, за словами С.І. Машинського, спонукав людей мислити, сприяв пробудженню громадянської самосвідомості.

У написанні трагедії «Василь Шуйський» Станкевич орієнтувався на громадянсько-патріотичну традицію російської драматургії XIX століття. Незважаючи на те, що трагедії не властива безпосередньо виражена алюзійність (героїв твору не можна зіставити з конкретними сучасними Станкевичу особами, а події – з подіями сучасного Станкевичу часу), вона близька по духу до громадянських алюзійних трагедій, створених на історичному сюжеті і покликаних виховувати патріотизм (трагедії С.М. Глинки, О.М. Грузинцева, М.В. Крюковського та ін.).

Фабульна дія трагедії Станкевича «Василь Шуйський» відбувається наприкінці царювання Василя Шуйського. В основі центральної колізії – змова властолюбного Дмитра Шуйського, брата царя, проти талановитого полководця Скопіна-Шуйського.

Кульмінаційний момент – звістка про смерть Михайла Скопіна-Шуйського. Кульмінація готує розв'язку – повалення царя. Проте розв'язка не збігається з кінцівкою трагедії. Як підсумковий момент автор уводить розгорнуті монологи поваленого монарха. Драматична боротьба завершується перемогою ворожого Василю Шуйському угруповання.

У повній відповідності до історичної правди в трагедії не представлений конфлікт ідей. Група заколотників, що виступає проти Василя Шуйського, не висуває нової політичної концепції управління Росією. Бояри, які очолили змову, лояльні до самодержавної влади як такої, крім того, вони обстоюють ідею захоплення російського престолу. Таким чином, мотивацією розвитку фабульної дії й основною темою трагедії Станкевича «Василь Шуйський» є боротьба за владу.

Трагедія Станкевича – перший драматичний твір, головним героєм якого став Василь Шуйський. Пізніше з'являться драми П.Г. Ободовського «Царь Василий Иоаннович Шуйский, или Семейная ненависть» (1842) та О.М. Островського «Дмитрий Самозванец и Василий Шуйский» (1867).

Образи трагедії Станкевича значною мірою умовні, вони (як і образи класицистичних трагедій) ґрунтуються на певній домінантній рисі людського характеру («пристрасті»). Так, визначальним у характері Василя Шуйського є його прагнення зробити свій народ щасливим, у характері Михайла Скопіна-Шуйського – патріотизм, Дмитра Шуйського – честолюбність. Герої Станкевича характеризуються не стільки цілісністю, скільки однолінійністю, схематичністю. Подібно до озеровських героїв, вони позбавлені внутрішнього драматизму і статичні, оскільки залишаються незмінними протягом усієї трагедії.

Драматична дія трагедії розвивається повільно: тематика фабули розкривається в основному в репліках персонажів. У цьому творі, як і в більшості трагедій кінця XVIII – початку XIX століття, монолог виступає композиційним центром трагедії і є провідним засобом розкриття характерів.

У трагедії Станкевича є деякі специфічні компоненти історичної драми, що сягають витоків жанру: віщий сон Марії, пророцтво якогось доброго старця, розповідь про подію, молитва. П'єсі притаманні й ознаки класицистичної трагедії: вибір теми, героїв (цар, князі), схематизм характерів (виявляється в наділенні характерів єдиною всеохопною пристрасною), їх внутрішня статичність, переважання декламації над дією, активне використання форми монологів, декламаційно-ораторський виклад глибоких пристрастей і героїчних почуттів, уведення фігур повірників, піднесена мова з великою кількістю старослов'янізмів.

Крім того, для трагедії «Василь Шуйський» характерні також ознаки романтичної драматургії: інтерес до революційного моменту національної історії, до незвичайних, гострих ситуацій, вибір героя-патріота, який перебуває у специфічній ізоляції, вигадана любовна інтрига, неповне дотримання всіх класицистичних єдиностей, романтична фразеологія. Відчутні у творі і декабристські традиції. Вони виявляються в зображенні Михайла Скопіна-Шуйського, передової людини свого часу, справжнього патріота, який обстоює інтереси простого народу і приносить у жертву своє життя в ім'я звільнення батьківщини, у зображенні народу, роль і значення якого визнають і цар, і бояри, а також у високому патріотичному пафосі, яким пройнята трагедія Станкевича.

Поява повісті «Несколько мгновений из жизни графа Z***» у 1834 році підтвердила надзвичайну популярність жанру повісті у 30-х роках XIX сто-

ліття. Передаючи дух часу, твір Станкевича посідає належне місце з-поміж інших російських романтичних повістей, які розкрили реальний тип героя часу.

Як і передова молодь 30-х років XIX століття (зокрема, члени гуртка Станкевича), граф, щирий і відвертий, унікав суєтного «світу», займався наукою, звертався до мистецтв, болісно відчував дисгармонію світу, готувався до здійснення «подвигу». Але свій «подвиг» він не міг здійснити через неповноцінність скінченного людського духу, що марно прагне до нескінченності. Ця неповноцінність спричинила виникнення у Z*** непевної туги, душевного невдоволення, роздвоєння свідомості. Цей стан свідомості отримав назву «рефлексія». Вона була притаманна самому Станкевичу, а також багатьом передовим людям другої половини 30-х років XIX століття. Рефлексія була для них випробуванням, так званою хворобою зростання, тяжкою, але необхідною. Для Z***, як і для Станкевича, вона була джерелом внутрішнього збагачення.

Відповідно до назви в повісті подані лише кілька епізодів (чи вибраних моментів, які, на думку М.І. Надєждіна, мають бути предметом філософської повісті) із життя головного героя. На перших сторінках повісті розгортається картина життєвого шляху графа Z***. Особливістю кульмінаційного моменту повісті є його епохальна значущість. Адже зустріч із близькою душею і кохання дуже змінили життя Z***, надавши йому смислу і значення. Розв'язкою повісті є смерть головного героя, яка, хоча й не вирішує порушених Станкевичем проблем, сприяє збереженню цілісного образу графа Z***, будучи водночас апофеозом його життя. Особливістю сюжету повісті – відсутність конфлікту. Головний герой не займає суперечливої позиції щодо інших персонажів. Нестерпні суперечності жили в його душі, він не сприймав не довілля (хоча воно й було для нього чужим), а самого себе. Душевну рівновагу він віднайшов лише тоді, коли пізнав кохання.

Висвітлені у творі Станкевича ідеї ототожнення Бога з природою, любові як твірного начала життя, а також порушені філософські проблеми пізнання, осягнення істини, сенсу життя (який для головного героя полягає в здійсненні «подвигу» задля щастя усього людства) дають змогу назвати твір філософською повістю.

Твору Станкевича притаманні риси романтичної повісті: її дія концентрується навколо головного героя, натури піднесеної і незвичайної; головний герой повісті сповідує високі моральні принципи; атмосфера повісті – деко-

ративний фон; пафос повісті характеризується святковою піднесеністю. Головний герой твору Станкевича – схильна до рефлексії людина, яка не визнає активної дії. У повісті немає соціально мотивованого конфлікту, зацікавленості соціальним протистоянням, пафосу високої громадянськості. Основна увага Станкевича-прозаїка, як і Станкевича-поета, зосереджена на відображенні внутрішнього духовного світу свого героя.

Станкевич завжди активно цікавився мистецтвом: доказом цього є його діалог «Три художника». Про свої міркування щодо мистецтва він розповів у листі до свого найближчого друга Я.М. Неверова від 24 липня 1833 року. Цей лист допомагає нам визначити дату написання твору, а також зрозуміти ідейний задум автора – висловити думку про спорідненість трьох видів мистецтва (музики, живопису й поезії).

Мала жанрова форма «Трех художников» зближує цей твір з оповіданням, проте у ньому недостатньо розвинута сюжетна лінія. До жанру есе цей твір наближають образний стиль, суб'єктивно забарвлена оповідь, прагнення автора висловитися з конкретного питання (яким є проблема мистецтва). Проте висловлена автором думка не є оригінальною: у «Трех художниках» викладені основні положення «Естетики» Гегеля. Тяжіння до алегорії, дидактичності, а також відсутність розвинутої сюжетної дії зближують цей твір із жанром притчі. Отже, «Три художника», поєднуючи риси усіх названих жанрів, не належать до жодного з них.

Напевно, найбільш правильним і таким, що передає справжню жанрову сутність цього твору, є визначення, яке дав сам Станкевич у вищезгаданому листі до Неверова, назвавши «Трех художников» твором, «подібним до Платонових бесід», тобто діалогом, в якому зазвичай думки автора висвітлюються у вигляді співбесіди-суперечки персонажів.

У «Трех художниках» діалогічне мовлення обмежується двома репліками персонажів, на якусь суперечку між ними не має й натяку. Власне, особливої потреби у веденні діалогу-суперечки немає, оскільки усі персонажі твору розуміють один одного без слів, перебувають у стані гармонійної узгодженості. Отже, розуміючи певну умовність цього визначення, ми вважаємо за доцільне класифікувати цей твір Станкевича як твір, написаний у жанрі діалогу.

У діалозі Станкевича три види мистецтва символічно представлені в образах трьох братів-митців: музиканта, художника і поета. Автор називає їх «обраними» (що цілком відповідає уявленню

романтиків про винятковість особистості митця, вищого за звичайних людей). Їх призначення – творити, втілювати ідеї в реальні образи. Вони живуть у своєму, ідеальному світі, вони можуть розуміти щось потаємне. Передати це потаємне у своїх творах – головна мета їх творчості. Образи трьох митців – це підтвердження розвинутої автором думки про спорідненість мистецтв.

Станкевич не створив чіткої історико-літературної системи. Він не ставив собі цього за мету. Його літературно-критичні висловлювання – переважно безпосередні відгуки про художні твори. Вони сприяють розумінню поглядів письменника на літературу. Станкевич визнавав світове значення Гете, Шиллера та Шекспіра. Він заперечував творчість письменників «псевдовеличної» школи (В.Г. Бенедиктова, Ф.В. Булгаріна, М.О. Польового та ін.) і, якщо й вітав «Димитрія Самозванця» Ф.В. Булгаріна, «Руку Всеvyšнього...» Н.В. Кукольника та історичні романи І.І. Лажечникова, то пояснював це, насамперед, патріотичним духом цих творів. Зовнішній талант Станкевич визнавав у Н.В. Кукольника, О.Ф. Вельтмана, Жан-Поля. Кращим прозаїком сучасної йому російської літератури Станкевич вважав М.В. Гоголя, другим за значущістю прозаїком він називав І.І. Лажечникова.

Оцінка Пушкіна Станкевичем має подвійний характер. З одного боку, він називав Пушкіна справжнім поетом, з іншого – вище за його поезію ставив поезію рефлексивну, тобто насичену свідомою філософською думкою. До цього типу поезії, на думку Станкевича, належала поезія Гете. Аналогом гетевського напряму в російській літературі Станкевич називав поезію Д.В. Веневітінова, заперечуючи поезію Є.А. Баратинського, М.О. Дмитрієва та С.П. Шевирева, які, на його думку, не філософствують, а розмірковують у своїх віршах. У постаті Д.В. Веневітінова Станкевич убачав талант іншого, вищого типу порівняно з пушкінським, який мав би привести письменство до поєднаного, художньо-філософського напряму, а можливо, навіть до чистої філософської думки.

За результатами проведеного дослідження ми дійшли висновку, що творча діяльність Станкевича була предметом лише вузькоспеціальних праць. У загальнолітературній панорамі Станкевич був представлений як постать суто другопланова, яка не заслуговує на увагу. Проте вивчення й усвідомлення літературної спадщини цього письменника сприятиме глибшому пізнанню закономірностей літературного процесу, а також глибинному проникненню у творчий світ

провідних персоналій епохи, який розкривається лише у взаємозв'язку із сучасниками.

Художні й моральні погляди Станкевича ґрунтувалися на вченні Шеллінґа. У своїх художніх творах він особливо виразно передав шеллінґіанське розуміння мистецтва: мистецтво – це втілення нескінченного у скінченному.

Аналіз тематичної та ідейно-стильової своєрідності поезії Станкевича дає змогу зазначити, що його поетична творчість належить до філософського романтизму. Поезія Станкевича вибудована на лейтмотивах. У віршах він постійно звертається до таких ключових тем: вибір життєвого шляху, усвідомлення свого призначення, готовність до здійснення духовного подвигу задля людства. Вірші, в яких порушуються ці проблеми («Отшельник», «Два пути», «Подвиг жизни»), мають програмовий характер.

Ліричному герою поетичних творів Станкевича притаманні рефлексія, роздвоєність свідомості, напружений пошук істини, свого призначення, прагнення досягти високої мети. Ліричний герой постає як типово романтичний герой: незвичайний, піднесений, розчарований, протиставлений натовпу. Однак він не ворогує із зовнішнім світом, як лермонтовський ліричний герой, а віддаляється від нього. Він займається самоспостереженням, самопізнанням, прагне злитися з «абсолютом». Варто додати, що ліричний герой Станкевича наділений як особистісними, так і соціально-узагальненими рисами.

На відміну від епігонської поезії, вірші Станкевича характеризуються відсутністю пишномовної, надлишкової метафоричності, псевдопафосу. Їй притаманні природність, щирість і правдивість у виявленні почуттів, глибокий філософський зміст. Вірші Станкевича спонукають замислитися над одвічними проблемами буття, прагнути до самовдосконалення, повної самопожертви, служіння суспільству.

Трагедія Станкевича «Василий Шуйский» була досліджена в історичному та історико-літературному контексті: дійові особи трагедії співвіднесені з історичними особами, а сама трагедія зіставлена з російськими трагедіями кінця XVIII – початку XIX століття. Трагедія Станкевича, незначна за своєю художньою вагою, не стала помітним явищем у галузі російської драматургії. Проте вона містила «благородну думку» автора, відобразила його погляд на суспільно-політичний устрій країни.

У роботі була проаналізована прозова творчість Станкевича, яка також має риси філософського романтизму. У повісті «Несколько мгновений из

жизни графа Z***» висвітлений образ типового героя сучасного Станкевича часу. У діалозі «Три художника» висловлені думки автора про мистецтво. Станкевич, естетичні погляди якого були сформовані під впливом Шеллінга та Гегеля, дав у цьому творі типово романтичне уявлення про сутність мистецтва, а також про спорідненість трьох мистецтв: музики, живопису й поезії.

Поетична, драматургічна й прозова спадщина Станкевича характерна для епохи, передає дух часу. Стилїстика Станкевича романтична за своїм характером. Мова його художніх творів – вишукано-піднесена. Вона містить велику кількість старослов'янїзмів, епітетів, метафор, порівнянь.

Систематизовані у статті висловлювання Станкевича про літературу, що містяться в його листах, свідчать про те, що при оцінці художніх творів письменник передусім керувався своїми

мистецькими переконаннями. Згідно з естетичною концепцією Станкевича, необхідною умовою художньої творчості є істинність *почуттів* автора. На думку письменника, твір має бути прийнятий доміантним *почуттям*, оскільки без нього він не буде цілісним. Правдивості почуттів Станкевич протиставляє «холодність», притаманну, наприклад, В.Г. Бенедиктову та Ф.В. Булгаріну. Твір, прийнятий справжнім почуттям, вважав Станкевич, не може бути без глибокої думки.

Твори Станкевича надзвичайно цікаві, оскільки вони відображають тенденції літературного процесу в галузі тем, проблематики та поетики. Станкевич продовжив художньо-поетичні надбання своїх літературних попередників та посів належне місце в російській літературі XIX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Анненков П.В. Биография Николая Владимировича Станкевича. *Станкевич Н.В. Переписка его и биография, написанная П.В. Анненковым*. Москва : Типогр. Каткова и К°, 1857. С. 1–237.
2. Вольтинский А.Л. Русские критики. Литературные очерки. Санкт-Петербург : Типогр. М. Меркушева, 1896. 827 с.
3. Гинзбург Л.Я. Русская лирика 1820 – 1830-х годов. *Поэты 1820–1830-х годов*. Ленинград : Сов. писатель, 1961. С. 5–105.
4. Елизаветина Г.Г. Н.В. Станкевич и его духовное наследие. *Станкевич Н.В. Избранное*. Москва : Сов. Россия, 1982. С. 3–24.
5. Каменский З.А. Московский кружок Любомудров. Москва : Наука, 1980. 327 с.
6. Манн Ю.В. Русская философская эстетика (1820–1830-е годы). Москва : Искусство, 1969. 304 с.
7. Машинский С.И. Кружок Н.В. Станкевича и его поэты. *Поэты кружка Н.В. Станкевича*. Москва – Ленинград : Сов. писатель, 1964. С. 5–70.
8. Мезенцев П.А. Н.В. Станкевич и В.Г. Белинский (из истории философской и эстетической мысли в России). *Ученые записки Киевского госуд. ун-та*. 1954. Т. IX. С. 85–101.
9. Поляков М.Я. В кружке Станкевича. *Поляков М.Я. Белинский в Москве. 1829–1839*. Москва : Моск. рабочий, 1948. С. 73–90.
10. Поэты кружка Н.В. Станкевича. Москва – Ленинград : Сов. писатель, 1964. 617 с.
11. Станкевич Н.В. Избранное. Москва: Сов. Россия, 1982. 256 с.
12. Станкевич Н.В. Поэзия. Проза. Статьи. Письма. Воронеж : Центр.-Черноземн. кн. изд-во, 1988. 272 с.
13. Удодов Б.Т. Человек должен сам себя создавать. *Станкевич Н.В. Поэзия. Проза. Статьи. Письма*. Воронеж : Центр.-Черноземн. кн. изд-во, 1988. С. 5–35.
14. Фризман Л.Г. Станкевич Н.В. Краткая литературная энциклопедия. Москва : Сов. энциклопедия, 1972. Т. 7. С. 142–143.